

KAFKASYA'DA İSLAM MEDENİYETİ
MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ
BAKÜ-AZERBAJCAN, 9-11 ARALIK 1998

ISLAMIC CIVILISATION IN CAUCASIA
PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM
BAKU-AZERBAIJAN, 9-11 DECEMBER 1998

Edited by

Rafiq Aliyev

Halil Bal

**IRCICA ve Azerbaycan İlimler
Akademisi tarafından ortaklaşa
düzenlenmiştir**

**Organised jointly by IRCICA and
Azerbaijan Academy of Sciences**

HISTORY OF MUSLIM NATIONS SERIES No: 5

ISBN: 92-9063-104-X

© Copyright IRCICA, 2000

Hazırlayanlar: Birinci Bölüm: Rafiq Aliyev / İkinci Bölüm: Halil Bal

Dizgi ve sayfa düzeni: Acar Tanlak

Kapak: Hatice Polat

Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
Barbaros Bulvarı, Beşiktaş, İstanbul

P.K. 24, Beşiktaş - İstanbul

Telefon: (00 90) 212 259 17 42

Fax: (00 90) 212 258 43 65

e-mail: ircica@superonline.com

web-site: <http://ircica.org>

Kafkasya'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu (9-11 Aralık 1998: Bakti)

Kafkasya'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri= Islamic Civilisation in
Caucasia Proceedings of the International Symposium / prepared by Rafiq Aliyev and Halil Bal.-
İstanbul: IRCICA, 2000.

x1, 257 p.; 24.5 cm.- (History of Muslim Nations Series; No. 5)

ISBN: 92-9063-104-X

1. Civilisation, Islamic-Caucasia. I. Aliyev, Rafiq (prep.) II. Bal, Halil (prep.) III. Title. IV.
(Series).

947.9

Bu kitapta yer alan makalelerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Baskı/Printed at: Yıldız Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.,- İstanbul

KARAÇAY-MALKAR TÜRKLERİNDE DİN VE İÇİNDE DİNÎ MANZUMELER BULUNAN BİR MECMUA

İsmail DOĞAN*

Bugün dünyanın çeşitli yerlerinde dağınık olarak yaşamakta olan Karaçay-Malkar Türkleri İslamiyeti din olarak kabul etmiştir ve ona göre yaşamaya çalışmaktadırlar.

7. yüzyılın sonlarında İslamiyeti kabul etmeden önce Karaçay-Malkar Türkleri'nin dînî inanışları Eski Türklerde olduğu gibi "*Tek Tanrı İnanışı*" adını verebileceğimiz "*Gök Tanrı*" inanışdır. Tek Tanrının yanında kutsal olan dağ, su, güneş, ay, yıldız, ağaç, rüzgar gibi varlık ve hadiseler de saygıyla bakarlardı.

Karaçay-Malkar Türkleri, "*mukaddes saydıkları ağaç ve taşlara tapıyorlardı*" diye bazı kaynaklarda geçen ifade bizce yanlıştır. Karaçay-Malkar Türkleri Eski Türklerde olduğu gibi doğrudan dağ, taş, su ve ağacı Tanrı olarak görmez, bunları Gök Tanrı'nın birer ifadesi olarak kutsal sayarlar.

Karaçay-Malkar Türkleri'nin etrafında yaşadıkları Elbruz dağına "*Mingi Tav*" ebedi, ölümsüz diye ifade etmelerinde de bunların bu dağı Tanrı kabul ettiklerini söyleyen kaynaklarda da aynı yorum yanlışı vardır.

Mingi Tav Kafkasya'da yüksekliği ve heybetiyle yüceliğin ifadesidir. Ancak, yüceliğin bizzat kendisi değildir. Aynı, Tanrı Dağları ifadesinde olduğu gibi.

Karaçay-Malkar Türkleri'nin yaşadıkları Karaçay şehri ile ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Mingi Tav eteklerinde kurulmuş Kart Curt yolu üzerinde Kuban nehrinin hemen kenarında "*Teyri Taş*" adı verilen yuvarlak büyükçe bir meteorik taş vardır. Karaçaylılar yol yapımında Rusların dozerlerle kırmak istedikleri bu taş için Komünist rejimin en sıkı zamanında isyan etmişler ve taşı kırdırmamışlardır. Yolum hemen altına Kuban nehri sularının yalayarak geçtiği kenara alınan "*Teyri Taş*" bugün hala kutsallığını sürdürmektedir.

Belirli zamanlarda bu taşı ziyarete giden Karaçaylılar, İslamî dualarını edip, aynı Hacer-ül Esvet taşı gibi bu taşta ellerini sürmektedirler.

Bu taşın Tanrı olmadığını biliyoruz, fakat, bizim manevî bağlarımızdan, sembollerimizden birisidir, anlayışıyla hareket eden Karaçaylılar bu taşın kırılması, parçalanması halinde yurtlarının açlık, susuzluk içinde kalacağını ve ellerinden gideceğine inanmaktadırlar. Bu "*Teyri Taş*" ve hakkındaki inanışlar bize Uygurlarda bulunan Göç Destanının doğuşunun temelindeki motif olan "*yada*" taşını hatırlatmaktadır.

* Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Bu ifade de "Teyri Taş"ın bir Tanrı değil, Tanrı'nın taşı olduğuna dair olan fikrin göstergesidir.

Karaçay-Malkar Türkleri'nde İslamiyet öncesi eski Türk diniyle alakalı kutsal sayılan varlık ve tabiat hadiselerine saygı hâlâ devam etmektedir.

Rus kaynakları Karaçay-Malkar Türklerinin Kabartay İshak Efendi vasıtasıyla 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında İslamiyeti kabul ettiklerini yazar¹. Fakat, Karaçay-Malkar Türklerinin menşeleriyle ilgili Anadolu, Kırım nazariyeleri göz önüne alınırrsa Karaçay Türklerinin İslâm'a girmeleri çok daha önceki zamanlarda olmalıdır.

1841'den itibaren Kafkasya'nın kuzey-batısına gönderilen Şeyh Şamil'in naibleri vasıtasıyla tasavvufi geleneğin, Kuzey Kafkasya'da ve bu arada Karaçay bölgesinde de yayıldığı bilinmektedir. Günümüze kadar intikal edebilen bu geleneğe göre Karaçay Türklerinin "*Bayram Keçe*" adını verdikleri cuma geceleri evlerde, mescid ve medreselerde toplanılır, sohbetten sonra toplu halde ibadet ve "*zikir*" yapılırdı. Bu gecelerde okunan ilâhiler halkın mücadele gücünü ayakta tutulmasını da sağlardı².

Kafkasya'da Müridizm hareketinin neticesi olarak Nakşibendi tarikatının diğer Kafkas kavimleriyle beraber Karaçay-Malkar Türkleri arasında da yaygın olduğu bilinmektedir. H. 1332 (M. 1913) tarihli³ mecmuada dinî manzumelerin yanında Nakşibendi tarikatının silsilesi de verilmektedir. Bu da, fikrin doğruluğunu göstermektedir.

Netice itibarıyla Karaçay-Malkar Türkleri din olarak Müslüman olup, aynı Orta Asya'daki bazı Türk boylarıyla Anadolu'da bazı bölgelerde görülen İslamiyet öncesi Türk din kültüründen motifleri de yaşatmaktadırlar.

1322 tarihini taşıyan mecmua kendisi de bir Karaçay Türkü olan Dr. Yılmaz NEVRUZ'da bulunmaktadır. Sayın NEVRUZ eseri daha önce "*Karaçayca Bir El Yazması Mecmua ve Yusuf Haçır'ın Dini Manzumeleri*"⁴ adında tanıtıp, mecmuada yer alan dinî manzumelerin Yusuf Haçır'a ait olanlarını da neşretmişti.

Eser 54 sayfa olup 13x20 ebadındadır. Her sayfada 12 satır vardır. Mecmuada Karaçay Türkçesi'yle toplanan dinî manzumelerin yanında, Arapça dinî manzume ve dualar da vardır. Eserde *kaside-i şerif*, *kaside-i hasan*, *Cuma selası*, *imam-islam manzumesi*, *silsile-i tarikat-ı nakşibendiyye* gibi

¹ Ça•atay, Saadet, "Karaçayca Birkaç Metin", A.Ü. DTCF Dergisi, C: IX, Say•: 3 (Eylül, 1951, Ankara), s. 277-299.

² Bice, Hayati, *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, Türkiye Diyanet Vakf• Yay•ınlar•, Ankara 1991.

³ Nevruz, Y•ılmaz, "Karaçayca Bir El Yazması Mecmua ve Yusuf Haçır'ın Dini Manzumeleri", *Türk Kültürü Dergisi*, Say•: 218, Ankara, 1981, s. 164.

⁴ Nevruz, a.g.e., s. 164.

manzumelerin yanında Yusuf Haçır ve İbrahim Dağıstanî ile Balkarlı Muhammed-ül Varakî'ye ait çeşitli dinî manzumelerde yer almaktadır.⁵

Dr. Yılmaz NEVRUZ'un verdiği bilgiye göre, eser Kafkasya'da yaşayan *Müderriş Geriy Afendi*'ye öğrencisi *Sadat Afendi* tarafından derlenerek sunulmuştur⁶.

Mecmua hakkında teferruatlı bilgi Dr. Yılmaz NEVRUZ tarafından verildiği için bu konu üzerinde fazlaca durma ihtiyacını hissetmiyoruz. Ancak, Sayın NEVRUZ'un bu mecmua üzerinde çalışmayacağını belirtmesi üzerine mecmuada yer alan *Balkarlı Muhammed-ül Varakî ve Derviş İbrahim Dağıstanî*'ye ait dinî manzumeleri bu tebliğimizde ele alarak okuyucunun hizmetine sunmak istedik. Manzumeleri transkribe ederek okuyucuya kolaylık olması için metinde geçen kelimeleri ihtiva eden bir de seçme sözlük ekledik.

Kafkasya ve Müridizm ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklarda gerek *Balkarlı Muhammed-ül Varakî* gerekse *Derviş İbrahim Dağıstanî* hakkında bilgi veren kayda rastlamadık. Manzumelerin bunlara ait olduğu manzume bitimindeki temmette ve manzumelerin içinde yer yer zikredilmektedir.

Tebliğimizin sonuna örnek olması açısından birkaç sayfa orijinal metinden fotokopi de ekledik.

Balkarlı Muhammed-ül Varakî'ye Ait Manzume

Bismillahi'r-rahmani'r-rahim

başladım kitabımı bismillah bilan ikinci bir allaga hamd bilan salat-ı salam bolsun peygambarga dahı kalgan ashablarga (...) mü'minlerge de ecm'ayin ve ba'da bir allahdan tileğim tüz coluna tüzetirge cüregim ol allahnu buyurugun eterke anı bilan muradıma ceterge allah kerim acaştıraman yeşa' gafur rahim keçücü dülimen yeşa' atı boldı kitabımı mücerrebatı müştemilen selaseten makalat el-evvelü dünyanı işlerinde ve's-sani kabırna tüşkeninde ve's-salis ü kıyametini mahşerinde cümle mü'minlerni tüzetsin barında.

el-makalatü'l evla fi beyan-ı ahvali'd-dünya

*avval yendi bir hikayet aydayım
men fakırnu günahların nideyim
algın başlap dünya halın süleyim
aldatmagız ahır zaman dünyaga*

⁵ Nevruz, a.g.e., s. 165.

⁶ Nevruz, a.g.e., s. 165.

fikir eyle tuvgan bir gün ölmes mü
dünya körgeñ ahıratnı körmes mü
müñkir nakir sanga kerib sormas mu
aldatmagız ahır zaman dünyaga

etgeñ işin tamam bolup ettirmez
cıygan malın özü bilan ılttırmez
yahşı yaman muradına cettirmez
aldatmagız ahır zaman dünyaga

keçe küñdüz ömürügüz ketedi
acal degen bilmey turup cetedi
ol zamanda anga kim da netedi
aldatmagız ahır zaman dünyaga

körmey misiz adamlarnı ketgeñin
sigarın kibarın koymay ıltgeñin
kıymatnı şartın cuvuk cetgeñin
aldatmagız ahır zaman dünyaga

bilgeñiniz kitaplarga karasın
başga etsin halal haram arasın
bilmey bolsa bilgeñlerge sorasın
aldatmagız ahır zaman dünyaga

giççalıkda bilsin kur'an kelamı
ullulukda bilsin halal haramı
salsın paygambarga salat salamı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

okutuguz kur'an hadis kitabı
tangıla mahşardı su'al hesabı
kimge ni'met kimge mihnet 'azâbı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

beyân bolsa ahır zaman 'alâmat
bolmaz birden birge etgeñ keramat
dahı kalmaz 'âlimlerden şerî'at
aldatmagız ahır zaman dünyaga

umara'lar İymân dİmez dİyn dimez
'ulâma'lar şerîatgİN bil dimez
cühelâ'lar ant etmeyİN söylemez
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

ve 'alimun bi-'ilmihİ lem ya'mela
ve cahilİN mine'l 'ilmi lem ya'lema
ikisi de kıyamatta mu'azzaba
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

atalarga namus bolmaz sıy bolmaz
analarını hakkın bilgen bir bolmaz
ol zamanda 'alim bolmaz biy bolmaz
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

endi zakon şeri'atıbiz bolganda
sarı gavur mülkibizni alganda
mü'min kafir tanılmayın kalganda
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

allahnı paygambarnı hakkın bilmezler
hakkın ayıtsay ayıtğannı süymezler
ahır künde İyman bıla ölmezler
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

din İslamga palah salıb kıynarlar
kafirlerini arıv körüb sırlarlar
ol zamanda kalmaz taza İymanlar
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

beyan boldı alamatu'l kıyamata
düştü kafirlerga dÜnya barahata
kendi mü'minlerden etgen keramat
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

bu dÜnyanı bereketi alındı
cÜreklerge kara mühür salındı
mü'min kafir tanılmayın kalındı
aldatmagız ahır zaman dÜnyaga

el-makalatu's-saniyetü fi ahvalü'l kabir ve 'azabihİ

canın tenin birbirinden geçgende
acal içkilerin suvmay içgende
censiz hal'atların seni biçgende
aldatmagız ahır zaman dünyaga

'azra'il alır süygen canını
tar kabırğa salır nazik sanını
atan anan bilmez seni halını
aldatmagız ahır zaman dünyaga

ol zamanda soruvçular ceterler
aruv küyde sanna su'al eterler
cevap bersen ikram itüb keterler
aldatmagız ahır zaman dünyaga

ahşı aman etgenlerini çaynatır
içindegi içegillerini kaynatır
'amallarını cazib boynuna baylatır
aldatmagız ahır zaman dünyaga

münkir nakir karşı kelip sorganda
cevap bilmey hayran bolup kalganda
tar kabırın cannan ottan tolganda
aldatmagız ahır zaman dünyaga

uruvçu tokmagı kolunda bolur
allahnı paygambarnı kimdir dep sorur
cevap bermesen kötürüp urur
aldatmagız ahır zaman dünyaga

cannız urub sen fakırnı tas eter
kurutğa kumursaga aş eter
kaburında alvan 'azablar eter
aldatmagız ahır zaman dünyaga

kurt kumursa içer akkan kanını
'azab berib kıynar 'aziz canını
kimde bilmez anda seni halını
aldatmagız ahır zaman dünyaga

'azab berib cüreginni küydürür
iyegilerinni birbirine giyirir
allahnı paygambarnı hâkkın bildirir
aldatmagız ahır zaman dünyaga
el-makalatu's-salisetü fi ahvali'l-kıyameti

kubarlarda bolur mahşar kıyamat
bolmaz adamlarda bukün bu sıfat
künden nurun alır da salır zulmat
aldatmagız ahır zaman dünyaga

kimge nur bolur kimge karannı
tanımazsan ak süt bergen balannı
hem karnaşlarını ve hem anannı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

kimler donguz suratında bolurlar
kimler sokur bolgan halda tururlar
lima haşerteni deb sorurlar
aldatmagız ahır zaman dünyaga

arasat meydanna kalmay barırlar
mizan terezini anda kururlar
birbirinden kısasların alırlar
aldatmagız ahır zaman dünyaga

ondan soldan kitabların berirler
etgen amalların kalmay körürler
mizan terezege eltib salırlar
aldatmagız ahır zaman dünyaga

bazmanın bolsa seni sa'dat
altı sanın eter seni şahadat
ol zamanda kimden bolur şafa'at
aldatmagız ahır zaman dünyaga

allah anda su'al soruv etecek
bilmesegiz kalay kaçıb ketecek
cahannam sıratdan neçik ötecek
aldatmagız ahır zaman dünyaga

allah adamlarını başha ayırır
alam a'had bilan su'al kayırır
ma'lum bolur şerri bilan hayrı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

nek salmaysız bayganbarga salavat
ol zamanda bolur çün şafa'at
iynanmaganlarga bolsun la'nat
aldatmagız ahır zaman dünyaga

vaktıgızdan te'hir etme salavatı
nisab maldan çıkarıgız zekatı
emirü bolub kendi kur'an ayatı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

nazamahu muhammadu'l varakı
haramdan saklasın hafız razzakı
günahlarım keçsün gafur hallakı
aldatmagız ahır zaman dünyaga

umutun dünyada közlerin malda
vallahi koymazlar seni bu halda
sen bolursan kıyamət hesab su'alda
aldatmagız ahır zaman dünyaga

temmetü'l-manzumetü'l-mücemmetü'l-muhammedü'l-varakı el-balkari
bid-i ez'afü't-tülab ve efkar el-enam ile'l-melikü'l-alam kanbutu'l-melgub bi
sa'idü's-şükkami li ecli ahirü'l-aziziüha es-sa'idüha el-afifetü a'ışetü e'aşeha fi'd-
dünya ve'l-ahiretü ale's-süruri ve'l-kerameti 'ala rıza'ihı te'ala allahümme
eğfirleha cenneha keze'l-gare'ihı iyza li katibiha ve naziriha ve müstemi'ihı
amin 322

Derviş İbrahim Dağıstani'ye ait Olan Manzume

min makalatı-ı derviş ibrahaim ed-dagıstani indiriyi rahmatu'l-ala

men başlaymen bu zamannı halinden
toy itigde adamları camanlarından
şeri'atnı tutmagan müslümanlardan
haram colgazı itikde malından.

*müsilman bolsä şeri'atdan çıgarag caramaz
haram zatlar kaytib helal da bolmaz*

*ve indiki bizni ahır zamanda
caşlar kızlar fesatlıkda hemanda
saklab bolmay kızlarını ataları da
iblis atıgan küyde curuy barı da*

*algın başlab iyman islam bilmeysez
müsliman biz deb başıgızni aldab curuysuz
ullu avzu tiygen künde bilirsiz
ahı tanı körmek kibik curuysuz*

*azra'ilni körse barmaklardan kabacak
ozgan işge kaydan kayda tapacak
bu'lhat berip kulluk eterge koymacak
bu köklerin sanga kaytıp kelmecek*

*bu dünyadan ölecekinni bilmeyzen
tar kabırni oylamagan tiksen*

*can berib bolmay köp kıynılar kürürsen
toprak tübünde catmak neçik bilirsen
bir kün kibik tar kabırni körürsen
konak bolup ahıratha barırsan*

*din egeçlerim ahıratnı oylagız
tiyre caşlanı sevgel dep kolun tutasız*

*iymanıgızni nefsu'l havaga satasız
er kişilerden edep saklı bilmeysez
fasıklar bulan kultuklaşıp tagsaysız
erkişiler bulan bizge alga minısız*

*(...) şükürler sıfatında curuysuz
her bir adam saklamasağız carihgız*

*cılanlaga suvsap bolur kanıgız
kulaklarıgızdan başlap çaçıgızni açıp cuyrusuz*

sizni kibik kız bolur mu edebsiz
kızlar bolsagız ullu cavılık bilep cürügsüz

erkişilerke çarığızni körkünmeniz
kul tutganlar at allına minip cürügenler

toylar etip külip oynap tep sekenler
müsliman biz dep gavvur bolup ölecekler
cehennemde iblis bulan küyecekler

tonguz iti kibik bolur toyga barsagız etigiz
meyul suratında bolur kıyamat kün betigiz

bu hal bulan kızlar erke barsagız
ayib kimindir cehennemde cansagız
cennetde tihçılık nimetleri süyesiz
cehennem bargan colda curuysız

allah sizin alışı colga tüzetsin
kur'an hadis buyurgan halda cürütsün

rızklarığızni helal maldan köb etsin
kıyamat kün resul bolan birge eşin
ibrahim bilip dünya bolan erişsin
ugar allah günahlarından ketsin

canın çarhın allah için cürütsün
kadir allah ömrün uzun etsin

birmin üçyüz cıyırma iki cılnda
böyle cazdım rebi ül ahir ayında
konaklık da müridlerni kolunda
karaçayda sulgagarlarını elinde

la maksud illa allah
la ma'bud illa allah
la mahbula iballah
la mevcûd ilaallah

*bu hal sende bolmasa
kitdi ömrün fena*

*dünyada çaşay bilmeyen
ahır tag uluş almaysan
ömür süralmaysan
çerhden hayr körmeysen*

*adat koyabilmeyen
(...) cehennemge kireysen*

*sünnetleri tutmaysan
farzın tamam etmeysen
sevab işley bilmeyen
günahlardan korkmaysan*

*şeri'at tutabilmeyen
tarikatga kirmeyen*

*zikrudan tutubilmeyen
üstadları süymeysen
tarikatga kisen sen
şer'atnı öyrenirsen*

*müridler bolan cürsen sen
barabar tünelirsen sen*

*ölüm hakdır dep oytsan
niçün ecelden korkmaysan
gıybet bühtan söyleysan
tilini saklay bilmeyen*

*usal kılıklı adamsan
bir zatga da caramaysan*

*kesinni bilmeni körsen
bilmegenni bilmeyen
mü'minlerige zarallısan
allahnı eskerirge koymaysan*

*musaga fir'aun kibiksen
üstadlaga bir çobansan*

*zıkr etikenlike köle sen
acaşganmı bilmeysen
tarikatdan sen tabilasan
tersine angılap süylesen*

*batıl işlege küreşe sen
zat anlamagan telisen
kesin mürsid kamil misen
halutda köp turgansan*

*tarikatda işlengen misin
ilmlerin bilgen misen*

*bilip bilmey söyleymisen
tohtap tursan olamısan
ibrahim kerti aytasan
rahmet itsen sanga rahman*

*üstadlar karasın heman
şefa'at resul allahdan*

*la ma'bud illa allah
la maksud illa allah
la ma'bud illa allah
la mevcud illa allah*

*temmetü'l manzumetü'l mecmu'atü'lli ibrahim rahimallahurrahmanur-
rahim amin 1322*

Seçme Sözlük

acal: ecel
acaştırmak: yolunu kaybetmek
acışgan: yolunu kaybetmiş
adat: adet, alışkanlık
ahşı: güzel, doğru, iyi
al: ön, karşı
alga: önce
algın: öncelikle ilkin
alınmak: kalmak, gitmek, yok olmak
alvan: çeşit, tür
anda: orada
angılamak: anlamak
ant etmek: yenün etmek
aruv: güzel, şirin, gösterişli
aruv küy: cehennem ateşi
aytmak: söylemek

bala: çocuk
barahat: huzursuz
barı: hepsi, tamamı
baylamak: bağlamak
bazman: el kantarı
bermek: vermek, sunmak
bet: yüz (sima)
bıla: ile, birlikte
bilmey: ansızın, habersizce
bolmak: olmak

caman: yaman, kötü
canmak: yanmak
cannız: yalnız
caramaz: yaramaz, zararlı, gereksiz
caş: genç
catmak: yatmak
cav: düşman
cen: yen, yaka
cetmek: yetmek, ulaşmak
cılan: yılan

cıymak: yığmak, toplamak
colgaz: kazanılmış
curumak: parçalamak
cuvuk: yakın
cürek: yürek

çaç: saç

diyn: din
donguz: domuz

egeç: kız kardeş
eltmek: iletmek, götürmek
endi: şimdi, şu anda
erke: gözde, sevgili
eskermek: yıpranmak, eskimek
etgen: yapılan işlenen

fasık: fitneci

gitçe: küçük, ufak

hak: doğru
halak: yaratılmış
hal'at: elbise, giysi
haşantan: serseri, ayak takımı

içegil: kötülük
itig: kayıp
iyeg: iyeği kemiği
iyman: iman

karamak: bakmak
karagı: karanlık
karnaş: kardeş
kaydan: nereden
kaytmak: geri dönmek
kesi: kendi
kıynamak: ayıplamak
kıyn: eziyet, zulüm

kibar: büyük
kibik: gibi
kiydirmek: geçirmek, katlamak
konak: misafir
köp: çok
kuba: sarı
kultuk: koltuk
kumursa: karınca
kurut: kurt (böcek)
kün: gün, güneş
kürmek: toplamak
küreşmek: uğraşmak
küy: ateş
küymek: yanmak

minmek: binmek
mu'azzaba: azap çekmekte olan
neçik: nasıl, ne şekilde, nice
nek: neden
netedi: ne yapabilir

ot: ateş
oy: düşünce, fikir
ozgan: geçmiş

ötmek: geçmek, işlemek

palah salmakdayak atmak

saklamak: muhafaza etmek, korumak
salmak: koymak
salise: üçüncü
san: ün, isim
sekmek: sıçramak
sıgar: küçük
sıy: saygı, hürmet
sıylamak: saygı göstermek, hürmet etmek
sokur: kör
soruvçu: sorgu melekleri
suv: su

suvsag bolmak: kurumak, susuz kalmak
süymek: sevmek

tangulamak: düşünmek, şaşırarak, dikkat etmek

tar: dar

tas bolmak: kaybolmak, yok olmak

taza: taze, saf

teli: deli

temek: deli

temek: demek, söylemek

tilek: dilek arzu

tohtamak: durmak

tonguz: domuz

toy: düğün

turmak: kalkmak

tuvmak: doğmak

tüb: dip, alt, en aşağı

ugar: vurgu

ulama: alimler

ululuk: büyüklük

umara: emirler

uruvçu: sorgu melaiyesi

yendi: şimdi

zakon: kanun

zat: şey, nesne